



SVEA HOVRÄTT  
Mark- och miljööverdomstolen  
Rotel 060101

**DOM**  
2019-06-25  
Stockholm

Mål nr  
M 8068-17

## ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2017-08-21 i mål nr M 1545-17, se bilaga A

## PARTER

### Klagande

N E M

### Motparter

1. Länsstyrelsen i Värmlands län

2. Fortum Sverige AB, 556006-8230

Ombud: Jur.kand. C-J R

## SAKEN

Tillsyn av vattenverksamhet vid Liksjödammen på samfälligheten A i Torsby kommun

## MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom återförvisar Mark- och miljööverdomstolen målet till länsstyrelsen för fortsatt handläggning.

Dok.Id 1440329

---

<b>Postadress</b>	<b>Besöksadress</b>	<b>Telefon</b>	<b>Telefax</b>	<b>Expeditionstid</b>
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00–16:30
		<b>E-post:</b> svea.avd6@dom.se www.svea.se		

## YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

**N E M** har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen med ändring av mark- och miljödomstolens dom ska återförvisa ärendet till länsstyrelsen för att den ska besluta om tillsynsåtgärder för att återställa naturmiljön runt Liksjödammen.

**Länsstyrelsen i Värmlands län** har bestritt yrkandet.

**Fortum Sverige AB** (Fortum) har framfört att bolaget inte kan åberopa äganderätt eller annan rättighet som medför möjlighet eller skyldighet att verka för Liksjödammens underhåll och driften av denna.

## UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

**N E M** har vidhållit det som anförts tidigare och i huvudsak tillagt följande:

Liksjödammen var en gammal flottningsdamm fram till juli 1973 då den förstördes av ett rikligt regn. I mitten av 1970-talet byggdes en ny damm i stället för den raserade dammen. Ansvarig för byggnationen var ett lokalt elkraftsbolag. Dammen är därför uppförd för produktion av el och kan inte längre definieras som en äkta flottningsdamm. Fortums åtgärd att öppna dammluckorna har medfört att stora arealer av myllrande våtmark är torrlagda liksom flera dricksvattenbrunnar vid Norra Liksjön. Likan med tillflöden är ett Natura 2000-område och där finns bl.a. bäcköring, som enligt Naturvårdsverket har ett högt biologiskt värde.

Fortum är ansvarigt rättssubjekt för dammen, eftersom bolaget har förvärvat dammen av tidigare elproducent. Länsstyrelsen borde inte ha avslutat tillsynsärendet utan åtgärd, utan skulle ha förelagt Fortum att riva dammen och skibord samt uppföra överströmmingsvallar som återskapar de våtmarker som nu är torrlagda och höja grundvattennivån så att stugägare kan använda sina grävda brunnar. Bolaget bör också före-

läggas att möjliggöra för bäcköringen att vandra uppåt i sjösystemet, vilket nu hindras av skibordet.

Om Fortum inte är ansvarig för dammen måste länsstyrelsen ansvara för vattenmiljön och vara skyldig att vidta de åtgärder som krävs.

**Länsstyrelsen** har vidhållit det som anförts tidigare och i huvudsak tillagt följande:

Flottledsanordningar i en allmän flottled var att betrakta som allmän egendom. Staten har underlåtit att tydligt reglera ansvarsförhållandena avseende flottledsdammar i avlysta flottleder. Det är därför inte rimligt att fastighetsägarna ska kunna åläggas ett ansvar för flottningsdammarna i avlysta flottleder. Inte heller staten har ansetts ha något ansvar för dessa varför dammarna är att betrakta som herrelös egendom för vilken det inte finns någon ansvarig verksamhetsutövare. Någon möjlighet att utan domstolsförordnande förvärva äganderätten till en flottledsanordning har inte heller funnits. Avtal om förvärv av ägande- eller nyttjanderätt till flottledsanordningar är ogiltiga. Liksjödammen är att betrakta som herrelös och någon verksamhetsutövare som har ett ansvar för dammen finns följaktligen inte.

N E M har anfört att dammen förstördes under ett oväder 1973 och menar att en ny damm byggts upp efter det. Av flygfoton framgår dock att dammens läge och utbredning samt utskovens läge är samma före och efter det påstådda damm-brottet. Oaktat om reparationer har gjorts måste det fortsatt anses vara samma damm.

Länsstyrelsen har i aktuellt fall, om myndighetens beslut står sig, för avsikt att så snart som möjligt vidta åtgärder för utrivning av kvarvarande delar av dammen. En miljökonsekvensbeskrivning och en närmare utredning kommer dock behöva göras innan beslut fattas hur utrivningen kommer ske.

**Fortum** har vidhållit det som anförts tidigare och i huvudsak tillagt följande: Enligt länsstyrelsens beslut har bolaget inte någon äganderätt eller annan rättighet som medför att bolaget har rätt att vidta åtgärder som avser Liksjödammens funktion eller nyttjande. Länsstyrelsen har förbjudit bolaget att vidta de planerade reparations-

åtgärderna och att reglera flödet. Som ett resultat av detta har bolaget lämnat verksamheten. Det finns ingen anledning att ifrågasätta att dammen blev skadad 1973 och därefter reparerad. Det är dock samma damm i vattenrättslig mening och det innebär inte heller någon ändring i fråga om vem som är ägare av dammen.

## MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

### *Bakgrund*

Tvärlikan inrättades som allmän flottled den 31 december 1920 och avlystes som flottled den 22 december 1993. Tvärlikan utgör en vattenförekomst (Tvärlikan SE 673523-134952) och ingår i ett Natura 2000-område (Likan med tillflöde SE0610207).

Enligt länsstyrelsens bedömning saknas tillstånd för den vattenregleringsverksamhet som har bedrivits vid Liksjödammen av bl.a. Fortum. Länsstyrelsen har därför i april 2016 förbjudit Fortum att utföra vissa ombyggnadsåtgärder och avvisat bolagets ansökan om att reglera årets vårflod. Fortum har därefter, på länsstyrelsens inrådan, öppnat dammluckorna och avvecklat sin verksamhet på platsen. Detta har medfört att Liksjön fått ett avsevärt lägre vattenstånd än under de senaste 100 åren och att enskilda brunnar har sinat. Någon utrivning av de kvarvarande delarna av dammen har inte skett, varför den fortfarande utgör ett vandringshinder för fisk.

### *Hur påverkas området av Liksjödammen och övriga åtgärder?*

Av bevarandeplanen för Likans Natura 2000-område framgår att en av förutsättningarna för att området ska uppnå och bibehålla gynnsamt bevarandetillstånd på lång sikt är att vattendraget uppnår god ekologisk status enligt ramdirektivet för vatten. Liksjödammen med tillhörande vattenanläggningar utgör ett av hindren för att uppnå god ekologisk status. I Vatteninformation Sverige (VISS) framgår att konnektiviteten i vattendraget har bedömts som dålig eftersom fiskar och andra vandringsbenägna arter saknar möjlighet att vandra naturligt inom eller genom vattenförekomsten eftersom det finns definitiva vandringshinder som dammar eller andra hinder som människan har byggt. Av VISS framgår vidare att en av åtgärderna som behövs för att en bättre vattenkvalitet ska kunna uppnås är att möjliggöra fiskvandring förbi Liksjödammen genom omlöp, fisktrappa eller utrivning.

N E M har beskrivit att våtmarkerna är torrlagda och grundvattennivån har sjunkit, så att de närboendes brunnar har sinat. Dessa uppgifter har inte ifrågasatts av länsstyrelsen. Åtgärderna kan inte heller ha gynnat Natura 2000-området eller förbättrat möjligheten för fiskvandring.

Naturmiljön är alltså negativt påverkad både av dammen i sig och av att dammluckorna har lämnats öppna.

#### *Flottledsdammar*

Anläggningar som har utförts eller övertagits från någon annan för inrättande, utvidgning eller förbättring av en allmän flottled utgör allmän egendom enligt 1 kap. 5 c § lag om flottning i allmän flottled (1919:426), flottningslagen.

Ansvar för anläggningar i avlysta flottleder är inte reglerat i lagstiftningen och det saknas därför både ägare och underhållsansvarig för sådana anläggningar. Vattenverksamhetsutredningen föreslog i sitt slutbetänkande att staten skulle få underhållsansvaret om det inte bedrevs någon ny verksamhet vid anläggningen (SOU 2014:35, s. 491 ff.). Om någon vill överta ansvaret för anläggningen eller riva ut den finns regler i 14 kap. 3 § vattenlagen (1983:291), VL. Bestämmelsen är, som mark- och miljödomstolen har påpekat, alljämt tillämplig. Bl.a. staten och den som kan lida skada av att anläggningarna behålls får ges tillstånd att riva ut anläggningarna. En fastighetsägare vars fastighet skulle skadas av att en anläggning i flottleden bortskaffas får i stället ansöka om att överta anläggningen. Den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag får också ansöka om att överta anläggningen.

#### *Liksödammens rättsliga status*

Det framgår av utslaget från 1920 att det fanns en gammal damm i Liksjön. Samfälligheten där dammen ligger bildades 1872 så dammen bör ha funnits i vart fall sedan dess. Liksjödammen byggdes om i samband med att den allmänna flottleden inrättades. Det var kostsamt och två flottningsdistrikt delade på denna kostnad. Av handlingarna i målet framgår inte vad dammen användes till innan flottleden inrättades, men det utgick ingen annan ersättning till tredje man än arrende för tomt

och dammfäste om totalt 15 kr. Liksjödammen blev därmed allmän egendom enligt 1 kap. 5 c § flottningslagen genom flottledens inrättande.

Dammen ska enligt N E M ha raserats 1973 och sedan återuppförts eller i vart fall restaurerats. Länsstyrelsen och Fortum anser att detta inte påverkar om dammen är en äkta flottledsdamm eller inte. Följande framgår av utredningen i målet:

Vid en inventering 1982 på uppdrag av länsstyrelsen ansågs dammen inte vara en äkta flottledsdamm, eftersom underhållsansvaret inte åvilade eller hade åvilat flottningsförening. Inventeringen ska i vart fall ha omfattat sammanlagt 77 dammar på den mark som Uddeholms Kraft AB hade överlätit till Stora Kopparbergs Bergslags AB 1978. Underhållet för tio av dessa dammar åvilade eller hade åvilat flottningsförening och Liksjödammen var alltså inte en av dessa tio.

När Uddeholms Kraft AB sålde marken till Stora Kopparbergs Bergslags AB 1978 ingick även dammarna, men Uddeholms Kraft AB behöll underhållsskyldigheten för de dammbyggnader som nyttjades för reglering för andra intressen än skogsrörelsens samt rätten att nyttja med sådan byggnad förenad regleringsrätt. Uddeholms Kraft AB överlät sin verksamhet till Gullspångs kraft AB 1995. I samband härmed skedde en formell överlåtelse av berörda dammar från Stora Kopparbergs Bergslags AB till Uddeholms Kraft AB. Liksjödammen var en av dessa dammar som då överläts. Gullspångs kraft AB har numera uppgått i Fortum. Fortum har tidigare åberopat dessa överlåtelser till stöd för sin äganderätt till dammen.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Mot bakgrund av det som har framkommit finns det anledning att anta att dammen i vart fall sedan 1970-talet endast har använts för kraftproduktion.

Sedan 1969 har det funnits möjlighet för vattendomstolen att bestämma att en anläggning i en avlyst flottled ska övertas av den som vill använda anläggningen för att tillgodogöra sig vattnet (6 kap. 28 § vattenlagen [1918:523], ÄVL). Skälet till denna reglering var att lagstiftaren bedömde att reglerna om möjligheten att tillgodogöra sig

vattnet genom att använda en vattenbyggnad som tillhör någon annan inte var tillämpliga efter att en flottled hade avlysts, se 2 kap. 15 § ÄVL. Eftersom en flottsuddamm inte sällan torde erbjuda goda regleringsmöjligheter för ett nedanliggande kraftverk, skulle det kunna leda till viss kapitalförstöring om möjlighet för en kraftproducent att överta dammen inte kunde ges (se prop. 1969:104, s. 43). Bestämmelsen överfördes till 14 kap. 3 § VL och är alltså tillämplig. Genom ett övertagande enligt denna bestämmelse övergick både rätten att utnyttja anläggningen och ansvaret för anläggningen till den nya ägaren.

Det framgår emellertid inte av utredningen i målet att någon verksamhetsutövare eller annan formellt har övertagit dammen efter att flottleden avlystes. De omständigheter som har redovisats ovan indikerar alltså att dammen betraktades som en kraftverksuddamm och utnyttjades med stöd av 2 kap. 15 § ÄVL för kraftproduktion under en längre tid. Frågan är om bestämmelsen om möjligheten att överta en vattenanläggning i en avlyst flottled tog sikte på dammar som redan användes för ett annat ändamål eller om det var en framåtsyftande regel. I vilket fall framstår det som oskäligt att en damm som enligt länsstyrelsens egen inventering inte har bedömts vara en äkta flottsuddamm och som dessutom har restaurerats eller återuppförts av en kraftproducent innan flottleden avlystes nu ska anses vara en äkta flottsuddamm enbart utifrån en formell bedömning att ett övertagande enligt 14 kap. 3 § VL saknas.

Mark- och miljööverdomstolen anser sammantaget att det inte är utrett att Liksjödammen alltså är en äkta flottsuddamm.

*Är tillsynsåtgärder möjliga att vidta?*

Eftersom det inte är utrett att Liksjödammen är en äkta flottsuddamm ska målet lämnas tillbaka till länsstyrelsen för ytterligare utredning av frågan vem som ska ansvara för de åtgärder som måste vidtas med hänsyn till naturmiljön.

För det fall den fortsatta utredningen visar att Liksjödammen är en äkta flottsuddamm och att det därmed inte finns något ansvarigt rättssubjekt, är det angeläget att länsstyrelsen så snart som möjligt vidtar nödvändiga åtgärder.

Mark- och miljööverdomstolen anser vidare att det kan finnas anledning för lagstiftaren att överväga reglering av ansvarsfrågan för sådana herrelösa anläggningar.

Beslutet får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Henrik Löf, tekniska rådet Dag Ygland samt hovrättsråden Christina Ericson, referent, och Li Brismo.





VÄNERSBORGS TINGSRÄTT  
Mark- och miljödomstolen

**DOM**  
2017-08-21  
meddelad i  
Vänernsborg

Mål nr M 1545-17

## **PARTER**

### **Klagande**

1. Dalby Fiskevårdsområdesförening

2. J H

3. N E M

4. E R

Ombud: H R

### **Motpart**

Länsstyrelsen i Värmlands län

## **ÖVERKLAGAT BESLUT**

Länsstyrelsen i Värmlands läns beslut den 21 mars 2017 i ärende nr 535-5086-2016, se bilaga 1

### **SAKEN**

Avskrivning av ärende rörande tillsyn av vattenverksamhet vid Liksjödammen på samfälligheten Torsby A i Torsby kommun

## **DOMSLUT**

Mark- och miljödomstolen avslår överklagandena.

Dok.Id 365533

---

<b>Postadress</b>	<b>Besöksadress</b>	<b>Telefon</b>	<b>Telefax</b>	<b>Expeditionstid</b>
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 <b>E-post:</b> mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00–16:00

**YRKANDEN M.M.**

**N E M** har överklagat länsstyrelsens beslut och yrkat att ärendet inte ska avskrivas.

Han har anfört bl.a. följande. Man bör skapa en öppning för fiskvandring. Vattennivåerna i sjöarna bör återställas till tidigare lägsta nivå. Han anser att Fortum är verksamhetsutövare för dammen enligt 11 kapitlet miljöbalken oavsett om det bedrivs legalt eller illegalt. Verksamhetsutövaren är skyldig att återställa området efter uppkomna miljöskador.

De miljöskador som uppkommit är

- Södra Liksjön är tömd på vatten ca 2,7 ha.
- enligt Naturvårdsverkets definition på ”myllrande våtmarker” har ca 1,3 ha torrlagts
- vattenståndet i Norra Liksjön är ca 1 meter under tidigare längsta dämningssgräns
- dricksvattenbrunnar vid fritidshus har sinat

Dammen utgör norra gräns för Natura 2000-område Likan med tillflöde. Sjö- och åsystemet har varit intakt de senaste 150 åren. I nuvarande skick hindrar dammen vandringen av bäcköringen vilket enligt Naturvårdsverket är ett av de höga biologiska värdena i vattendragen.

**Dalby Fiskevårdsområdesförening** har överklagat länsstyrelsens beslut och yrkat att ärendet inte ska avskrivas.

Föreningen har anfört bl.a. följande. Fiskens vandring i vattensystemet är omöjlig så länge skibord finns kvar. Vattennivån i Norra Liksjön har sänkts med ca två meter, av södra Liksjön finns bara en å där det förr var en sjö. Beslutet att avskriva ärendet har fått förödande konsekvenser för fiske och djurliv. Andra som är hårt drabbade är sommarstugeägare med sinande brunnar. Likan med tillflöden är ett Natura 2000-område.

**E R** har överklagat länsstyrelsens beslut och yrkat att ärendet inte ska avskrivas.

Hon har anfört bl.a. följande. Privata tomtägare runt Liksjöarna har inte erhållit någon information överhuvudtaget trots påpekanden till länsstyrelsen.

Tomtägarna möttes sommaren 2016 av stor förödelse på sina tomter. Tomtägarna har förklarat i möten att man anser att länsstyrelsen och Fortum borde ha förstått sin skyldighet att informera ägarna till fritidsfastigheterna att de planerade en tömning av sjöarna. Ägarna emotser snarast en redogörelse för hur de ska bli kompenserade för skadegörelsen och få ersättning för att återställa den skada som orsakats tomternas dammar, brunnar, båtkanaler ut mot Liksjöarna. Tomtägarna kräver dessutom att vattennivån återställs till tidigare angiven lägstanivå 438,2 m ö h. Detta löses enklast genom att länsstyrelsen beordrar Fortum att i första hand sätta tillbaka de "sättar" som revs bort och gömdes/slängdes. Genomförs detta så kan tomterna nyttjas under kommande sommarsäsong.

De skador som åsamkats hennes fastighet genom urtappningen av Liksjöarna ska åtgärdas och bekostas av verksamhetsutövaren som varit Fortums Älvkraft i Värmland AB. Bolaget har använt sjösystem med intelligande våtmarker för lagring av vatten för kraftproduktion under lång tid utan att anse sig ha vattensrättsligt ansvar vilket framgår av skriftlig kommunikation mellan representanter för Fortum och Länsstyrelsen i Värmland. Brevväxlingen visar tydligt att verksamhetsutövaren Fortum redan från starten känt till lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled 8 kap. 82 a § och att bolaget har skyldighet att vid avlysning i samråd med berörda myndigheter, kommuner och andra intressenter utföra behövliga återställningsarbeten. Ägarna av fritidshustomterna runt sjön anser sig tillhöra "andra intressenter". I det aktuella fallet kan man ifrågasätta om inte både Fortum och länsstyrelsen tillåtit illegal vattenverksamhet under lång tid i strid med bestämmelserna i 26 kap. miljöbalken. Av Fortum anställd personal har respekterat lägsta respektive högsta dämningssgränser för sjösystemet med omgivning som ingår i bevarandeplanen för Natura 2000-området Liken med

tillflöde. Ägarna till fritidshustomterna, fiskevårdsföreningen och kalkningsförbundet har anpassat sina verksamheter till de uppgifter om dämmningsgränserna som lämnats.

**J H** har överklagat länsstyrelsens beslut och yrkat att ärendet inte ska avskrivas.

Han har anfört bl.a. följande. Trots den omfattande förändringen av det befintliga vattenområdets rika fågelfauna med mera - i ett Natura 2000-område - gjordes inte någon miljökonsekvensanalys innan beslutet verkställdes och området tömdes på vatten. Trots många månaders handläggning gjorde länsstyrelsen inga försök att ta kontakt med ägare till närliggande fastigheter, vilka i högsta grad berörs av ekonomiska, miljömässiga och andra skäl (och är detta ett av kanske ytterligare ett femtiotal kommande fall med herrelösa dammar bör myndigheter inom miljötillsynen verkligen se upp). Trots den miljöförändring som på ett tidigt stadium kunde förutses i beslutsprocessen annonserades aldrig ärendena i lokalpressen (har väckt frågan men ej fått svar). Ärendet bör gå tillbaka till Länsstyrelsen i Värmlands län med krav på en helt ny beslutsprocess, där kraftbolag får ta ett visst ekonomiskt ansvar med tanke på tidigare intäkter, länsstyrelse och kommun och lokala intressenter tar sin ansvarsdel för vattenområdets fortsatta existens, i lokala samråd.

I början av april fick han av en slump kännedom om tömningen av Liksjön och dammen och att de gamla dammluckorna tagits bort och sjön tömts, vilket totalt förändrat naturen och det rika fågellivet, utan information till fastighetsägare i området, uppenbarligen inte heller den lokala fiskeföreningen.

Alla åretruntboende i denna trakt strävar verkligen efter att hålla även norra Värmland levande. Såvitt han förstår är det finländska Fortum som äger dammluckorna: en internationell energikoncern med högkvarter i Helsingfors och med stora ekonomiska resurser.

**DOMSKÄL**

Mark- och miljödomstolen instämmer i den bedömning som länsstyrelsen har gjort i det överklagade beslutet med följande tillägg. Det av länsstyrelsen nämnda lagrummet 14 kap. 3 § vattenlagen (1983:291) kan fortfarande tillämpas genom den hänvisning som finns i 16 § första stycket 5 lagen (1998:811) om införande av miljöbalken.

Det kan nämnas att en genomgång och analys av rättsläget beträffande bl.a. ansvarsförhållanden för herrelösa dammar och allmänna flottledsanläggningar görs i vattenverksamhetsutredningens slutbetänkande, I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler, SOU 2014:35, s. 481-499.

Överklagandena ska således avslås.

Det upplyses om att skadeståndsfrågor inte kan prövas inom ramen för detta mål.

**HUR MAN ÖVERKLAGAR**, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 11 september 2017.

Stefan Mattsson

Nils-Göran Nilsson

---

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Stefan Mattsson, ordförande, och tekniska rådet Nils-Göran Nilsson. Föredragande har varit beredningsjuristen Jennifer Onäng.